

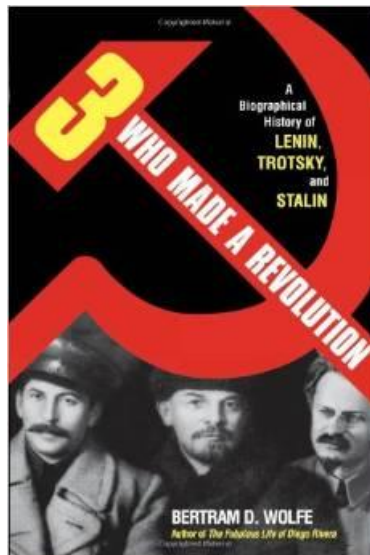
Björn Erik Rosin

Bertram D Wolfe – en inte helt otypisk intellektuell odyssé, från vänsterradikal till anti-marxist

Historien känner gott om exempel på personer som trodde på kommunismen för att sedan via en anti-stalinistisk fas och tal om det egna landets ”exceptionalism”, undantagsställning, alltmer fjärma sig från de socialistiska idéerna och förvandlas till obönhörliga anti-kommunister.

Bertram D Wolfe (1896-1977) är ett exempel på den sortens politiska och intellektuella odyssé. En amerikansk intellektuell som skulle beskriva en bana från entusiastisk revolutionär till inbiten fiende till marxismen. Wolfe är kanske mest känd för sitt arbete om Lenin, Trotskij och Stalin, *Three Who Made a Revolution*, som utgavs 1948 och brukar betraktas som ett standardverk om den ryska revolutionen.¹

Wolfe växte upp i Brooklyn. Ett barn av de förhoppningar som början av 1900-talet inneburit och av traumat inför första världskrigets blodbad. Wolfe var en i kretsen av de sk ”lyriska radikalerna” i det bohemiska Greenwich Village i New York (en annan som ingick där var John Reed). 1919 var han med om att grunda kommunistpartiet i USA och därefter följde några år av minst sagt intensivt politiskt engagemang och kringflackande, ofta med FBI i hämlarna. En tid tillbringade han i Mexiko och 1924 var han delegat för det mexikanska

¹ Han är även känd för sin biografi om den mexikanska konstnären Diego Rivera: *The Fabulous Life of Diego Rivera*, första upplagan 1939, men som kommit i flera upplagor sedan dess, den senaste år 2000.

kommunistpartiet vid Kominterns femte kongress. Han hade höga positioner inom bl a Röda fackföreningsinternationalen, Profintern, och även viss ställning inom Kommunistiska internationalen. 1928 var han åter delegat vid Kominterns kongress, denna gång för det amerikanska partiet.

I de flesta kommunistpartier på 1920-talet var fraktionsstrider och hårda ingripanden från Moskva lika säkert som medlemskortet. Så även i det amerikanska. Wolfe tillhörde "lovestoneiterna", dvs Jay Lovestones fraktion. I de strider som härjade det sovjetiska kommunistpartiet stödde "lovestoneiterna" Bucharin och ingick också i den efemära internationella "högeroppositionen". Efter att ha varit med om att utesluta trotskisterna och vänsteroppositionen ur det amerikanska partiet blev "lovestoneiterna" 1929 i sin tur uteslutna. Tillsammans med Lovestone bildade Wolfe då *Communist Party (Opposition)*, CP(O), och blev redaktör för det nya partiets tidning *Worker's Age*. I likhet med andra som hamnat på kollisionkurs med Stalin, som Kilbomsgruppen i Sverige, hoppades CP(O), åtminstone inledningsvis, på att kunna återfå sin plats inom Komintern. Det kan vara en förklaring till varför Wolfe försvarade de två första Moskvarättegångarna (Kilbomsgruppen – Socialistiska Partiet – hade vid det laget förlorat alla illusioner om Stalinregimen och kritiserade därför Moskvarättegångarna från första början).² Det skulle ta betydligt längre för Wolfe att komma till insikt om Moskvarättegångarnas och sovjetregimens natur.

Lovestoneiterna hade lyckats få kontrollen över det amerikanska partiet. I slutet av 1928 hade man 95 av de 104 delegaterna till den kommande partikongressen. Lovestoneiterna, och därmed Wolfe, var länge trogna försvarare av Sovjetunionen och trodde sig också ha Moskvas fulla förtroende. Snart skulle de upptäcka att de för Stalin inte var annat än spillvirke. I början av januari 1929 kom Wolfe för tredje gången till Moskva. Vid ankomsten ställdes han inför ett brev som fördömde fraktionsstriderna i det amerikanska partiet och som direkt klaggjorde att Lovestone skulle avsättas ur partiledningen. Wolfe och hans hustru Ella Goldberg placerades under nio månader i husarrest i Moskva. Stalins repressiva läggning hade dock ännu inte fullbordats tekniskt och helt blommat upp i sin mordiska fas och Wolfe kunde så småningom ta sig tillbaka från Sovjetunionen.

² Se [Moskvaprocessen. Rättvisa eller justitiemord?](#) (skrift utgiven 1936), [Stalin som socialismens dödgrävare](#) (skrift utgiven 1938), samt artikelsamlingen [Moskva-processerna i Socialistisk Tidskrift](#).

I de texter med anknytning till Moskvarättegångarna och Deweykommissionens vederläggning av anklagelserna mot Trotskij som publiceras samtidigt med denna artikel³, ser vi hur Wolfes intellektuella hållning sakta förändras. Trots sina upplevelser i Moskva hade han svårt att tänka sig de brottsliga aspekterna av Stalins politik mot sina meningsmotståndare. Lovestonegruppens brytning med Stalin hade ju också egentligen mer handlat om att Stalin brutit med dem.

Två decennier skulle Wolfes investering i kommunismen vara. Moskvarättegångarna skulle leda till det första steget i den brytning som så småningom skulle bli total. Wolfe hade inte gett uttryck för några som helst tvivelsmål under den första Moskvarättegången i augusti 1936 och då Zinovjev, Kamenev och 14 andra veteraner inom bolsjevikernas ledande skikt avrättades anklagade för att ha varit förrädare, sabotörer och agenter för utländska makter. 1937 hade ändå två händelser kastat en skugga över Wolfes barnatro. De hade båda att göra med Spanska inbördeskriget. Först hade Wolfe reagerat mot att Komintern gett instruktioner om att privategendom skulle respekteras i Spanien, i hans ögon ”ett principiellt kompromissande med kommunismens principer”. Ett besök i Spanien samma år skulle ytterligare underminera hans godtrogenhet när han fick kännedom om att kommunisterna, på order från Moskva, avväpnade, arresterade och emellanåt mördade anarkister och medlemmar av den oppositionella kommunistiska gruppen POUM. Hans tillit till den sovjetiska rättvisan skulle dock få sin definitiva knäck, när Nikolaj Bucharin, hans gamla ideologiska mentor, ställdes inför rätta och avrättades i mars 1938.

I det längsta hade hans hållning varit svajig. I en recension av *The Case of Leon Trotsky*, en utskrift av Deweykommissionens förhör med Leo Trotskij i Mexiko, för den på den tiden radikala veckotidningen *The New Republic*, hade han visserligen kommit fram till att Trotskij inte var skyldig till vad Moskva anklagade honom för, men Wolfe hade ändå svårt att ställa sig på Trotskijns sida och ta avstånd från Stalin. Och recensionen hade tenderat att mer bita sig fast vid svagheterna i Deweykommissionens sammansättning och arbetsmetoder än huvudfrågorna.⁴

Men om Wolfe slitits mellan frågan om huruvida Trotskij var skyldig och huruvida Stalin kunde göra sig skyldig till en så lögnaktig och mordisk politik hade han inga sådana svårigheter när Bucharin i mars 1938 satt på de anklagades bänk. Nu framträdde han bl a på ett möte anordnat av Trotskijns försvarskommitté och kallade rättegången mot Bucharin för ”en avskyvärd och blodig fars”. Den 13 mars förklarades Bucharin skyldig och inom 36 timmar efter domen hade han avrättats med ett nackskott. Den kulan skingrade för gott Bertram Wolfes eventuella kvarvarande illusioner om sovjetisk rättvisa. Den gjorde också att han ganska snart började ställa sig frågor av större betydelse; varför hade det sovjetiska experimentet gått på tok och när förfallet hade startat.

Under en tid skulle Wolfe ändå inte ta avstånd från kommunismen, bara hur den perverterats av Stalin. Men sommaren 1939 ägnade han åt att studera Rosa Luxemburg och hennes invändningar mot den ryska revolutionen. Wolfe fångades av hennes kritik av Lenin och tesen att Sovjetunionens brister och misslyckanden i själva verket hade sin grund i Lenins avvísande av traditionella demokratiska institutioner. ”Dessvärre lyssnade man inte på hennes varningsord och ett kvartssekel av oavbruten terror har besannat hennes värsta farhågor”, skulle han skriva. Nu började han skuldbelägga Lenin för hur det gått med Sovjetunionen. Så småningom, fast det skulle dröja till efter andra världskriget, skulle Wolfe beteckna Lenin som arkitekten bakom 1900-talets olika totalitära system. Omvärderingen tycks ha varit smärtsam, men Wolfe skulle fullfölja den och på 1960-talet hävda att rötterna till

³ [Bertram D Wolfe om Moskvarättegångarna](#)

⁴ Se Trotskijns kommentar till Wolfes recension i [Bertram Wolfe om Moskvarättegångarna](#)

totalitarismen låg i de ”ytliga, förenklade, dogmatiska och kategoriska svar” Karl Marx kommit med på de frågor mänskligheten står inför.

Vägen till detta avståndstagande från marxismen hade under andra världskriget gått via ett hårdnackat motstånd mot att USA skulle intervensera i vad han betecknade som ”en inomimperialistisk uppgörelse”. Det hade lett till en brytning med Jay Lovestone, som var för att USA skulle gå in på britternas och Sovjetunionens sida mot Hitler, och den lilla återstoden av Lovestoneiternas grupp, som efter olika namnbyten numera kallades *Independent Labor League of America*.

Hitlers angrepp på Sovjetunionen hade gjort Wolfe än mer säker än någonsin på att icke intervention var rätta receptet. Hans hopp stod till att, som han uttryckte det, ”de båda diktaturerna skulle förgöra varandra”. Wolfe började nu varna för Stalins planer på expansion västerut och att kriget skulle gynna detta. Hans mål hade nu blivit att varna den politiska ledningen i USA för Sovjetunionen efter att ha besegrat Hitler skulle bli den dominerande maktfaktorn i Europa och att ett tredje världskrig snart skulle vara oundvikligt.

Det var några av stegen i en utveckling som Wolfe ju delade med flera andra med bakgrund i vänsterradikala rörelser. Således hade ju en del av Bush jr:s rådgivare i samband med kriget i Afghanistan och Irak, de så kallade ”neo-cons”, i flera fall i yngre dagar haft en period av trotskistiska sympatier. För Wolfes del skulle det fortsätta med att han från Koreakriget arbetade för USA:s propagandakrig österut via radiostationer som *Radio Free Europe* och *Radio Liberty*. Han blev så småningom en anhängare till USA:s krig i Vietnam och gav 1972 Richard Nixon sitt stöd i presidentvalet.

16/9 2014

Se även

Kent-Åke Andersson: [Om Moskvarättegångarna](#) (en svensk ”klassiker”)

Texter knutna till Dewey-kommissionen:

Trotskyj: [Slutförande inför Dewey-kommissionen](#)

[Dewey-kommissionen om anklagelsen för terrorism vid Moskvarättegångarna](#)

[Pjatakovs vittnesmål under 2:a Moskvarättegången](#)

Albert Glotzer: [Om Moskvarättegångarna och Dewey-kommissionen](#)

Om ”Bucharinrättegången” (tredje Moskvarättegången):

[Bucharins sista strid](#)